

afschakelen van aardgas uit Rusland. Maar hij zegt wel dat sommige collega-economen de effecten onderschatten. Hij neemt de sombere inschattingen vanuit de industrie heel serieus.

“Het zou een externe schok zijn die we nog niet eerder hebben meegemaakt”, zegt hij. “Niemand kan de reikwijdte goed overzien. Het risico dat we het verkeerd inschatten is heel groot.”

Als Duitsland zou moeten overgaan tot het rantsoeneren van aardgas, dan zullen huishoudens, ziekenhuizen en andere instellingen voorrang krijgen op industriebedrijven. Dat betekent: de productie aanzienlijk terugschroeven. Heymann: “Een probleem is dat je de productie van industriebedrijven niet zomaar kan stilzetten en weer aanzetten.”

BEDRIJFSLEVEN

Een aantal bedrijven staat vol in de storm. Chemiebedrijf BASF is een essentiële schakel binnen de Duitse economie. Topman Martin Brudermüller heeft gezegd dat zijn bedrijf pas na vier of vijf jaar kan stoppen met Russisch gas. Het opleggen van een embargo vindt hij een heel slecht idee. “Het kan de Duitse economie in haar ergste crisis sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog storten en onze welvaart vernietigen.”

ThyssenKrupp is een andere Duitse grootmacht die aangeeft in de knel te komen, met een kettingreactie tot gevolg. “De economie kan imploderen”, zei Martina Merz, de bestuursvoorzitter van ThyssenKrupp.

Het industriële conglomeraat heeft onlangs zijn prognose moeten loslaten wegens de economische gevolgen van de oorlog in Oekraïne. Een spin-off van de staaldivisie met haar 26.000 werknemers lijkt voorlopig van de baan. Een andere zwaargewicht uit de staalsector, Salzgitter, ondervindt ook veel last. “Zonder aardgas uit Rusland

is de staalproductie momenteel niet mogelijk”, zei de Duitse staalfederatie vorige maand.

Kemfert wantrouwt deze alarmistische uitingen. “Het is verontrustend dat de nationale economie hier op zo’n manier gegijzeld wordt. Alsof de economie helemaal wordt weggevaagd als de chemische industrie en de staalindustrie geen gas meer uit Rusland krijgen. We hebben er een serieuze studie aan gewijd. Het klopt eenvoudigweg niet. Het zou voor de industrie lastig worden, maar Duitsland kan zonder Russisch gas.”

Het Duitse bedrijfsleven heeft zich niet goed voorbereid op deze situatie, of doet alsof dat het geval is, zegt de econoom. “Het is onverantwoord dat de Duitse industrie zich zo afhankelijk heeft gemaakt van Rusland. De geostrategische risico’s zijn niet opgenomen in hun bedrijfsmodellen. Bedrijven als BASF en ThyssenKrupp maken deel uit van het probleem en zijn dus medeverantwoordelijk voor de situatie waarin wij ons nu bevinden.”

Duitsland bouwt in hoog tempo aan alternatieven, bijvoorbeeld met de bouw van terminals voor *liquefied natural gas*, oftewel LNG. Daar zit nu vaart achter. Maar het zal jaren duren en ook nooit genoeg zijn. Volgens de studie van het DIW kan Duitsland via onder andere de haven van Rotterdam veel meer importeren dan nu. Het vloeibare gas is wel aanzienlijk duurder dan het Russische gas dat in de afgelopen decennia via pijpleidingen binnenkwam. Dat betekent permanent hogere energieprijzen.

KWETSBARE SCHAKEL

Staal en chemie nemen een substantieel aandeel van het industriële gasverbruik in, en dat zal volgens Heymann voorlopig niet anders worden, zelfs al zouden ze het keihard proberen. Hij wijst op de effecten op de korte termijn die beleggers zorgen

**‘HET IS
ECONOMISCH
NIET GEMAK-
KELIJK EN NIET
GOEDKOOP,
MAAR WE
KUNNEN WEL
DEGELIJK
ZONDER
RUSSISCH GAS’**

*Claudia Kemfert,
econoom
bij denktank DIW*

industrie als Duitsland. De Russische oorlog tegen Oekraïne onderstreept de nadelen van internationale afhankelijkheid nog eens extra. Het land heeft met zijn industriële ondernemingen jarenlang als geen ander kunnen profiteren van de betaalbare energie. Om van dat voordeel afscheid te nemen, valt zelfs met de gruwelijke beelden uit Oekraïne zwaar.

Als de toevoer van kolen, aardolie en aardgas hapert of stilvalt, brengt dat veel Europese landen in een lastig parket. Dat geldt vooral voor Duitsland, zegt Eric Heymann, senior econoom van Deutsche Bank Research. Heymann behoort niet tot de economen die een armageddon in Duitsland voorspellen bij het